

Nuri (Nurettin) Ulusu (1905-1979)

“Atatürk’ün Kütüphanecisi” Nuri (Nurettin) Ulusu, 1905 yılında, Kayserili Muharrem Efendi’nin torunu, Hacı Tevfik’in oğlu olarak İstanbul’da, Zeyrek’te doğdu. Fatih Askeri Rüştiyesi’ni bitirdi. Ulusu’nun babası Hacı Tevfik Bey, Bandırma Vapuru’nda görev yapan bir denizciydi. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Çanakkale Cephesi’nde görev yapmıştı. Nuri Ulusu ile Atatürk’ün ilk tanışması, Atatürk’ün 16 Mayıs 1919’da 9. Ordu Müfettişi görevi ile Samsun’a gitmek üzere Bandırma Vapuru ile hareketi öncesinde gerçekleşti. Nuri Ulusu’nun babası Hacı Tevfik Bey, Bandırma Vapurun da 1. Kamarot olarak görev yapan gemi mürettebatı içindeydi. Seyahatin hemen öncesinde babası ile birlikte Bandırma Vapuru’na gelen Nuri Ulusu, ilk kez Atatürk’ü orada gördü ve tanıştı.

Bu tanışıklıktan yıllar sonra, askerlik çağına gelen Nuri Ulusu, 3. Kolordu Komutanı Şükrü Naili Paşa’nın aracılığıyla, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı’nda askerlik görevini yapmak üzere Ankara’ya gitti. Ankara’da Cumhurbaşkanı’nın Özel Kalem Müdürü Hasan Rıza Soyak tarafından Çankaya Köşkü’nde görevlendirildi. 1 Haziran 1927 tarihinde Köşk’te ilk kez Atatürk’le karşılaşmasını Nuri Ulusu şöyle aktarmaktadır: “ *Yaklaş asker’ dedi ve sordu ‘Adın ne?’ kendimi toparladım ve güvenle cevap verdim: ‘Hacı Tevfik Kaptan oğlu Nurettin.’ Bir an durdu, düşündü, hatırlar gibi oldu, sonra ‘Ben bu ismi bir yerden hatırlıyorum delikanlı’ dedi. Tüm cesaretimi toparlayarak ‘Paşam, ben sizi Bandırma Vapuru ile 16 Mayıs 1919’da Samsun’a yolcu etmişim. Babam Hacı Tevfik Kaptan, beni yanınıza getirmiş, bende sizin elinizi öpmüştüm’ deyince birden ayağa kalkarak... ‘Baban nasıl, hayatta mı? İyi mi? Bir şeye ihtiyaçları var mı? Onlar benim çok önemli kader arkadaşlarım olmuştur’ diyerek memnuniyetini bildirince iyice rahatlayarak ‘Babam, anam, Allaha çok şükür iyiler...’ dedim. Güldü, yanağını okşadı ve ‘Rüsuhi [Savaşçı] Bey, bu delikanlıya iyi bir görev ver. Askerliğini bitirince de haberim olsun’ diyerek bizi gönderdi.”*

Nuri Ulusu, birkaç günlük askeri eğitimin ardından, köşkün kütüphanesinde görevlendirildi. Kütüphane görevlisi Saip Bey’den görevi öğrenen Nuri Ulusu, Saip Bey’in vefatının ardından kütüphanenin sorumlusu oldu. 1927 yılından, Atatürk’ün vefatına kadar ki süre boyunca bu görevi yürüttü. Atatürk’ün kitaba olan tutkusu nedeniyle yemeğinde, sofrasında, seyahatlerinde, toplantılarında Nuri Ulusu, her zaman onun yanı başında bulundu.

Nuri Ulusu, göreve başladığı eski köşkte ki kütüphaneyi şöyle tarif ediyor: “ *Atatürk’ün kütüphanesi, Çankaya’da eski köşkünün içinde, köşe bir odaydı. Bir kısmı camlı, bir kısmı da kapalı dolaplarla kaplıydı. Her konuda, yani askeri, tarihi, edebi, hukuk kitapları, ama en çok tarihi kitap bulunurdu.*” Göreve başladıktan birkaç yıl sonra, Atatürk’ün kitap tutkusu sonrası, başta Fransa olmak üzere, yurtdışı ve yurtiçinden pek çok kitabın gelmesiyle birlikte, 1929 yılında mevcut kütüphane büyütülmüş; 1932 yılında yapımı tamamlanan Pembe Köşk’te çok daha büyük ve kullanışlı bir kütüphane inşa edilmişti.

Atatürk’ün en yakınındaki isimlerden biri olan Nuri Ulusu, O’nun kitap okuma tutkusu ve çalışma alışkanlıkları hakkında anılarında şu bilgileri paylaşıyor: “ *Masa ve çalışma düzenine çok dikkat ederdi, çok titizdi... Çalışmaları akşamları sofrada da sürerdi. Kitaplar, kâğıtlar, kara tahta, not defterleri, kalemler sofranın değişmez aksesuarlarıydı... Çok kitap okuduğu zaman gözeleri kızarır ve de yaşarır. Onun da çaresini bulmuştuk. İnce ince tülbentler hazırlar ve gözleri yaşarınca verirdim, o da o tülbentle gözelerini siler, kurutur ve rahatlardı... Kitap okurken altını muhakkak kırmızı kalemle çizerek önemli hususları belirtirdi. Önemli olmayan yerleri ise ya mavi ya da kurşun kalemle çizirdi. Ama müthiş bir hızla okuma tekniğine sahipti... Okuyup, yarım bırakıp, ertesi gün okuyacağı kitabın yarım kalan sayfasını, herkesin yaptığı gibi kesinlikle kıvırmazdı. O görev benimdi. Bıraktığı yerden ben işaretlerdim. Ertesi gün, gelip istediği*

zaman kitabı çıkarır, sayfasını açar ve önüne koyuverirdim... Sayfa kıvırmaya çok kızardı... Yalnız kütüphane de değil, yemekte, ziyafet sofrasında, terende, araba da, deniz kenarında, odasında istirahatte, uyumadan önce yatak odasında her zaman müsait olduğunda devamlı okur, okurdu. Tabi ben de her zaman hazır ve nazır yanındayım."

Atatürk'ün en yakınında olan, O'nun yanında pek çok devrime ve anıya tanıklık eden, çevresindeki birçok kişiyi tanıyan, hastalığının da en şiddetli geçtiği günlerde hep yanında olan Nuri Uluşu, Atatürk vefat ettiğinde de yanı başındaydı. O'nun ölümünden hemen sonra Türk halkına bu kederli haberi duyurmak adına Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan Türk bayrağını yarıya indiren kişi de Nuri Uluşu'ydu.

Atatürk'ün vefatının ardından, hizmetinde çalışan kişiler, yaptıkları görev ve hizmetlere uygun işlere yerleştirilmişti. Nuri Uluşu, Atatürk'ün yanında yaklaşık on iki yıl görev yaptıktan sonra, kütüphanecilik mesleğini en iyi icra edeceği yer olarak gördüğü Ankara Polis Koleji Kütüphanesi'ne tayinini istedi. Sağlığının bozulması, Ankara'nın yüksek rakımından dolayı burun kanamalarının artması sonrası, doktorların tavsiyesiyle memleketi İstanbul'a tayin isteyen Uluşu, 1941 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü 3. Şube Silah Ruhsatı ve Personeli Sicili Bölümünde çalışmaya başladı. 1950 seçimleri sonrası Cumhurbaşkanlığı makamına Celal Bayar'ın seçilmesinin ardından Nuri Uluşu, bizzat Bayar tarafından Ankara'ya çağrıldı ve Atatürk'ten miras kalan kütüphanenin tekrar düzenlenip, faaliyete geçmesinde görev aldı. Bayar'ın tekrar eski görevine dönmesi teklifini, hastalığını gerekçe göstererek geri çeviren Nuri Uluşu, İstanbul'a döndü. 1954 yılında İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ndeki görevinden emekli oldu.

1934 yılında soyadı kanunu çıktıktan sonra Atatürk tarafından "Karadeniz" anlamında "Uluşu" soyadı verilen Nuri Uluşu'nun, Neriman Uluşu ile olan evliliğinden Ertan ve Türkan isimlerinde iki kızı ile Mustafa Kemal isminde bir oğlu dünyaya geldi. Nuri Uluşu, Atatürk'ün ölümünden sonra doğan oğluna, Mustafa Kemal ismini koymasının nedenini, hem Atatürk'ün kendisinden böyle bir talebi olduğu hem de O'nun ismini yaşatmak istemesi olarak açıklamıştı.

"Atatürk'ün Kütüphanecisi" Nuri (Nurettin) Uluşu'nun, yaşamı boyunca en büyük arzusu bir 29 Ekim ya da 10 Kasım günü hayata gözlerini yummaktı. 29 Ekim 1979 Pazartesi günü vefat etti.

Fevzi ÇAKMAK

KAYNAKÇA

"Atatürk'ten Hatıralar", **Cumhuriyet**, 10 Kasım 1953, s.6.

Atatürk'ün Yanı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Uluşu'nun Hatıraları, Yay. Haz. Mustafa Kemal Uluşu, İstanbul, 2016.

Cumhuriyet, 10 Kasım 1954, s.6.

Mustafa Kemal Uluşu ile yapılan görüşme (Görüşme Tarihi: 15 Şubat 2021)

Nuri Uluşu Atatürk'ün Kütüphanecisi, <https://www.youtube.com/watch?v=m-bgB9if8SM&t=83s> (Görüntüleme Tarihi: 10 Aralık 2022)

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nuri-nurettin-ulusu-1905-1979/?pdf=3428> adresinden erişilmiştir

